

Asia:

Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esitykseksi yhdenvertaisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laiksi (HE 19/2014 vp)

Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamisesta

Hallituksen esitys tärkeä ja kannatettava pääpiirteissään, mutta kahta seikkaa ei voi hyväksyä:

- *syrijintäsuojan heikentämistä tietyissä kohdissa verrattuna nykyiseen*
- *syrijintäperusteiden edelleen keskenään erilaiseksi jäävää suojaa*

Yhdenvertaisuuslainsäädännön kehittäminen ja syrjintäsuojan laajentaminen ovat erittäin tärkeitä sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien oikeusturvan ja hyvinvoinnin näkökulmasta.

Sateenkaariperheet ry kiittää hallitusta esityksen tekemisestä ja valiokuntaa mahdollisuudesta lausua asiassa.

Sateenkaariperheet ja syrjintäsuoja

Sateenkaariperheet ovat lapsiperheitä, joiden vanhemmista yksi tai useampi kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Tämä altistaa kaikki perheenjäsenet syrjinnälle seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja/tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Nämä ryhmät ovat *erityisen alttiita laaja-alaiselle syrjinnälle*.

Hallituksen esityksessä erityisen kannatettavaa on syrjinnän käsitteen laajentaminen kattamaan ns. *läheissyrijintä*, joka esimerkiksi sateenkaariperheen tilanteessa tarkoittaa lapsen riskiä tulla syrjityksi hänen vanhempiinsa liittyvän syyn perusteella.

Sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien oikeussuojan kannalta seuraavat esitykset ovat erityisen tärkeitä:

- Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvän syrjinnän kiellon laajentaminen kaikille julkisen ja yksityisen toiminnan alueille.
- Sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun liittyvän syrjinnän kiellon lisääminen tasa-arvolakiin ja koskemaan kaikkia toiminnan alueita
- Lapsiperheellisille sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluville erityisen merkittävää on esitetty syrjinnän kiello palveluissa.
- Molempien ym. syrjintäperusteiden lisääminen jonkin valtuutetun toimivaltaan
- Molempien ym. syrjintäperusteiden edistämisvelvollisuuden asettaminen työnantajille, oppilaitoksille ja viranomaisille.
- Erityisen merkittävää sateenkaariperheille on oppilaitosten velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta, mikä on omiaan vähentämään sateenkaariperheiden lasten kohtamaa syrjintää ja kiusaamista kouluissa, sekä viranomaisten esitetty velvollisuus tehdä yhdenvertaisuussuunnitelma myös seksuaalisesta suuntautumisesta johtuvan syrjinnän ehkäisemiseksi.

Epäyhdenvertainen yhdenvertaisuuslaki - syrjivä syrjintäsuoja

Eduskunta vaati (EV 95/2003 vp) jo vuosikymmen sitten, että hallitus tuo sille esityksen yhdenvertaisuuslaista, jonka lähtökohtana on "kaikkien syrjintäperusteiden asettaminen samanlaisten oikeussuojakeinojen ja seuraamusten piiriin". Tämä syrjintäperusteiden yhdenmukaisuus on myös hallituksen esityksen ääneen lausuttuna tavoitteena (esim. s. 34-35).

Miten hallitus vastaa eduskunnan vaatimukseen syrjintäperusteiden yhdenmukaisuudesta?

- *Antamalla esityksen, jossa **tosiasiassa säilytetään** syrjintäperusteiden hierarkia sellaisilla perusteilla, jotka eivät ole hyväksyttäviä, riittäviä eivätkä missään suhteessa siihen hyötyyn, joilla syrjintäperusteiden hierarkiaa esityksessä perustellaan.*

Oman esityksensä vaikutuksia arvioidessaan hallitus päätyi tulkintaan, että esityksessä "säädetäisiin laajasta ja eri syrjintäperusteiden kannalta yhdenmukaisesta syrjintäkiellosta". Tämä väittäjä pitää paikkansa ainoastaan sillä pinnallisella tasolla, että syrjintäkieltopykälässä syrjintäperusteet eivät enää ole hierarkisesti asetettu. Tosiasiallinen syrjintäperusteiden hierarkia nimittäin aiheutetaan säätämällä ns oikeuttamisperusteet, jotka aiheuttavat erilaisen suojan riippuen syrjintäperusteesta.

Oikeuttamisperusteisiin liittyy kaksi keskustelua:

1. Onko ylipäätään oikein säätää oikeuttamisperusteita ("oikeus asettaa eriarvoiseen asemaan perustellusta syystä") syrjintäsuojalakiin?
2. Asetetaanko kaikille syrjintäperusteille saman laajuiset oikeuttamisperusteet?

Ensimmäisen kysymyksen osalta hallitus on katsonut, että sillä on riittävät perusteet käyttää valtioille myönnettyä harkintavaltaa ja esittääkin ns. yleistä oikeuttamisperustetta, joka Sateenkaariperheet ry:n mielestä on liian laaja ja epämääräisesti asetettu.

Toisen kysymyksen osalta hallitus on katsonut, että täyttääkseen direktiivin vaatimukset etnisen alkuperän osalta, yleistä oikeuttamisperustetta on rajoitettava etnisen alkuperän osalta. Ratkaisevaa on hallituksen päätös jättää muut syrjintäperusteiden osalta vastaavat kiristykset tekemättä kuin alkuperän osalta on tehty. Asiallisesti tästä seuraa muita laajempi syrjintäsuoja etnisen alkuperän perusteella.

Hallitus perustelee oikeuttamisperusteratkaisujaan kahdella seikalla (s. 37): nykyisen kaltaisten *tyhjentävien* eli rajattujen oikeuttamisperusteiden aiheuttamilla tulkintavaikeuksilla tuomioistuimissa ja sillä, että direktiivi ei vaadi valtiota rajaamaan oikeuttamisperusteita kuin tiettyjen syrjintäperusteiden ja -tilanteiden osalta. **Kumpaakaan perustelua ei voi pitää hyväksyttävänä ja riittävänä kun otetaan huomioon, että niillä perustellaan ihmisryhmien asettamista eri arvoiseen asemaan.**

Suomen valtion on mahdollista säätää yhdenvertaisuudesta laajemmin kuin direktiivit määräävät. Suomen eduskunta on edellyttänyt hallitukselta kansainväliset sitoumukset ylittävää esitystä. Suomen kansa on toistuvasti kyselyissä tuonut yhdenvertaisuuden esille tärkeimpänä arvona. Syrjintäsuojan kattavuuden rajausta ei voi myöskään hyväksyttävästi perustella viranomaisten, oppilaitosten ja työnantajien merkittäviä vähäisemmillä kuluilla ja työmäärän lisääntymisellä. Oikeuskäytännön selkiyttäminen ei myöskään voi olla tavoite, joka perustelisi eri laajuisia

syrjintäsuojaa eri ihmisryhmille. *Jos valtio katsoo, että sen on oikeuskäytännön selkiyttämisen vuoksi kavennettava syrjintäsuojaa, sen tulee kohdistua samalla tavoin kaikkiin syrjintäperusteisiin.*

Hallituksen esitys kohtelee eri syrjintäperusteita eri tavoin ilman kunnollisia perusteita myös esimerkiksi rajaamalla työnantajan selvitysvelvollisuuden työhönotossa vain sukupuolen ja vammaisuuden perusteisiin sekä määrittelemällä muita suppeamman edistämisvelvollisuuden sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella.

Yksityiskohtaiset ehdotukset valiokunnalle

Yllä mainittujen perustelujen takia ja syrjintäperusteiden erilaisen suojan poistamiseksi Sateenkaariperheet ry ehdottaa valiokunnalle seuraavia helposti toteutettavia muutoksia hallituksen esitykseen ja sen perusteluihin, sekä huomioitavaksi valiokunnan mietinnössä.

1. Yleinen oikeuttamisperuste poistetaan kokonaan, ja säilytetään nykyisessä lainsäädännössä olevat oikeuttamisperusteet kaikkien syrjintäperusteiden osalta
2. Työnantajan selvitysvelvollisuus rekrytointisyrjinnän tilanteissa ulotetaan koskemaan kaikkia syrjintäperusteita (ei vain sukupuolta ja vammaisuutta)
3. Häirinnän määritelmässä nostetaan ihmisryhmään kohdistuva häirintä perusteluista lakitekstiin.
4. Sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun "liittyvän syrjinnän ehkäisy" -velvollisuus muutetaan muotoon "liittyvän tasa-arvon edistäminen" (1§ ja 6c§), kuten muidenkin syrjintäperusteiden osalta on säädetty.
5. Lisätään tasa-arvolain 8§:ään tarkennus, joka huomioi eksplisiittisesti mainiten sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun rekrytointisyrjinnän osalta.
6. Lisätään tasa-arvolain perustelutekstiin Setan 23.4.2014 kuulemisessa ehdottama teksti, joka konkretisoi sukupuolen moninaisuuden huomioimista tasa-arvon edistämässä oppilaitoksissa ja muissa organisaatioissa
7. Muutetaan tasa-arvolain nimi muotoon "laki sukupuolten tasa-arvosta"

Toimeenpanosta

Sateenkaariperheet ry toivoo, että valiokunta kiinnittää mietinnössään riittävää huomiota lain toimeenpanoon. Yhdenvertaisuuslain kaltainen laki jää helposti tyhjäksi kirjaimeksi, jos sitä ei määrätietoisesti panna toimeen. Toimeenpano vaatii monien osapuolten aktiivista panosta. Tässä oma roolinsa on työmarkkinaosapuolilla, oppilaitoksilla, viranomaisilla (erit. valvontaviranomaisella) ja myös kansalaisyhteiskunnalla.

Toimeenpano vaatii hyvää suunnittelua ja koordinaatiota, mutta myös huomattavia resursseja, jotta voidaan varmistaa, että syrjintäsuoja todellisuudessa laajenee. *Erikseen on syytä tarkastella valvontaviranomaisen resursseja ja toimeenpanon resursseja.*

1. Valvontaviranomaisen resurssit: sekä yhdenvertaisuus- että tasa-arvovaltuutettujen tehtävät lisääntyvät ja molemmille tulee osoittaa lisäresursseja enemmän kuin mitä alustavissa kaavailuissa on esitetty. Myös CEDAW- ja ECRI-komiteoiden raportit ovat kehottaneet Suomea lisäämään valvontaviranomaisten resursseja. Lasten oikeuksien toteutumiseksi tulisi samalla lisätä lapsiasiavaltuutetun resursseja.
2. Toimeenpanon resurssit: kansalaisyhteiskunnan merkitys on poikkeuksellisen suuri syrjintäsuojan kaltaisen lainsäädännön toimeenpanossa. Säädännön toimeenpanoa

suunniteltaessa on siksi varattava riittävät taloudelliset resurssit kansalaisjärjestöjen omaan toimeenpanotyöhön sekä eri toimijoiden yhteiseen toimeenpanotyöhön.

Ehdotus perustuslain uudistamisesta

Kun uusi syrjintäsuojalainsäädäntö saadaan pitkän valmistelun jälkeen voimaan, on seuraavaksi tarpeen korjata perustuslain syrjintäsuojapykälää seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun osalta. Tällä hetkellä perustuslain syrjintäsuojapykälä ei erikseen mainitse ym. syrjintäperusteita. Seksuaalinen suuntautuminen on mainittu muuna kiellettyinä syrjintäperusteena perustuslain perusteluissa. Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu on hallituksen esityksen mukaan nyt tarkoitus lisätä syrjintäperusteeksi tasa-arvolakiin.

Voidaan siis sanoa, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintäsuoja on pian huomioitu jollain tavoin suomalaisessa lainsäädännössä. Ei kuitenkaan ole perusteita sille, miksi seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu jäisivät perustuslaissa mainittujen syrjintäperusteiden ulkopuolelle. Tässäkään asiassa Suomen ei tarvitse odottaa näitä syrjintäperusteita koskevaa direktiiviä tai YK:n yleissopimusta.

Yllä mainittujen perustelujen takia Sateenkaariperheet ry ehdottaa, että vahvistaessaan yhdenvertaisuuslain, eduskunta vaatii hallitusta valmistelemaan sellaisen perustuslain uudistamisesityksen, jossa perustuslain syrjintäpykälän tekstiin lisätään "seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu"

Olemme käytettävissä, jos valiokunta haluaa kuulla meitä asiantuntijana valiokuntakäsittelyn aikana

Lisätietoja antaa

Juha Jämsä

Toiminnanjohtaja

044 997 1956

juha.jamsa@sateenkaariperheet.fi

Sateenkaariperheet ry on vuonna 1997 perustettu lastensuojelu- ja perhejärjestö. Se toimii Suomen sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien sekä perhettä suunnittelevien ja vanhemmuudesta kiinnostuneiden ihmisten kontakti-foorumina, vertaistuen tarjoajana, oikeuksien puolustajana, tiedonvälittäjänä ja edunvalvojana sekä perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kouluttajana.

Sateenkaariperheet ry haluaa kiinnittää huomiota siihen, että erilaisten perheiden näkökulma tulee lähtökohtaisesti aina huomioida lainsäädäntötyössä, jotta uudistettavat käytännöt huomioivat kaikki lapset ja perheet. Perheiden monimuotoisuutta edustaa yksittäisten perhejärjestöjen lisäksi Monimuotoiset perheet -verkosto, jonka asiantuntemus on lainsäätäjän käytettävissä. www.monimuotoisetperheet.fi

